

MIÉRT NEM TARTOTT HORTHY ÜNNEPI BESZÉDET ÚJVIDÉKEN?

– részlet a *Neoplanta avagy az Ígéret Földje* című regényből

Lazo Pavletić nemcsak sétakocsikázáskor énekelgette a partizándalokat, hanem fröccsözés közben is. Bujdosó Döme fülébe dalolászott. Bujdosót azonban nem érdekelté túlságosan a dolog. Elővette a Bibliát, és a sárga veszedelemről regélt. A szentkönyvben szépen le van jegyezve, hogy egy napon vörössárga színű lovon vágta az egy sárga bőrű férfi, aki hatalmas, mint a halál. Aranysárga kardjával hadonászik, midőn pusztulással fenyegetőzik. Fenevadak által irtja ki az emberiséget. Bujdosó Döme a sírkerthez közel lakott, szabadidejében, hosszú fehér gatyában meg fehér ingben a ház előtt ücsörgött és a Bibliát tanulmányozta. A járókelőket is a sárga veszedelem meg a világvége elméletével szórakoztatta. Hangoztatta, hogy nem kitaláció, fabulázásának alapja a Bibliában le van jegyezve, csak nem mindenki képes értelmezni.

Házigazdám szerint nem alaptalan, hogy Bujdosó Döme eszementnek adja ki magát, szerinte sok komisz dolog terhelheti a lelkét. Noha a Bibliával kel-fekszik, az isten házába be nem teszi a lábát. Faggatództam, hogy miért, ellenben kikerülte a válaszdást. Ehelyett azt ecsetelte, hogy hogyan került a kertes villa a birtokába. 1944-ben, mesélte ingerülten, közvetlenül a partizánok bevonulása előtt, elcsavarta a fejét Brunner Hilda, akinek a férje 1941-ben Bánátba távozott. A Bánság akkoriban német fennhatóság alatt volt, így besorozták az ss-be. Nem fogja ő Horthy Miklóst szolgálni, aki Hitler pincére sem lehetne, mondogatta. Született német létére nem fog tán ő harcolni a magyarokért meg Magyarországért, hiszen közeleg a nap, amikor Hitler németeket csinál a magyarokból. Szép szóval vagy erőszakkal, egyre megy.

A szépasszony férje Boszniában harcolt Tito partizánjai ellen, hősiességéért többször ki is tüntették. Egészen a hadnagyi rangig vitte. Végül 1943-ban a boszniai harcterek egyikén hősi halált halt. Az ss-parancsnokság poszthumusz tüntette ki. Újvidéken díszes katonai tiszteletadással újratemették, mivel az volt a végakarata, hogy Neusatz városában, a jövődöbéli Nagy Német Birodalom területén nyugodjék.

A koporsót német repülőgép szállította. A katolikus temetőben katonai sorfal állt vigyázzban a hadnagy földi maradványai mellett, német főhadnagy tartotta a gyászbeszédet, majd három pap könyörgött lelki üdvéért. Brunner Hilda szép arcát fekete tüllfátyol takarta, egy szál piros rózsával állt a sírgödör mellett, miközben vigasztalanul zokogott. A temetés után néhány nappal feltűnt a városban. Gyászkalapban, talpig feketében flangált a sétálóutcában, naphosszokat múlatta az időt a Dornstädterben. Az ismerősöknek meg a barátónőknek megszállottként hajtogatta, hogy kerüljön csak útjába egyetlenegy kommunista is, két kezével fojtja meg férje gyilkosait. A gyász szebbé, még kívánatosabbá varázsolta. Tett is érte, hogy magára hívja a figyelmet. A magyar tiszték ostromolták. A szomszédság sze-

rint éjszakánként mulatozás hallatszott a vilábol. Nyílt titoknak számított, hogy egyik-másik katonatiszt a frivol özvegy ágyában kötött ki. Ennek ellenére Brunner Hilda továbbra is gyászolta a férjét, ugyanakkor ha szóba került a magyar tisztek gyakori vizitje, sejtelmesen elrebegte, hogy német nyelvleckéket ad a magyaroknak, mivel véleménye szerint eljön a nap, amikor mindannyian németek lesznek. Közeledtek a partizánok. Olyan híresztelés kezdett terjedni, hogy a magyarok meg a németek elvesztették a háborút. Derült égből mennykőcsapás-ként hatott az információ, hogy a negyvenkét éves özvegyasszony frigyre lépett Bujdosó Dömével.

Erre a fordulatra senki sem számított, nemcsak a rang-, hanem a korkülönbség miatt sem. Döme épphogy nagykorú lett. Éjjel-nappal a temetőben ólalkodott, mert a háború utolsó éveiben ő helyettesítette a temetőcsőszot. Egyre-másra ásta a gödröket, hisz a temetőcsősz, Lantos Ödön időközben betagosodott a Nyilaskeresztes Pártba. Innentől megkövetelte, hogy vitéz Lantos Ödönnek szólítsák. Többé nem volt hajlandó sírásásból

tengődni, mert, mint mondta, ez nem méltó egy eminens párttaghoz. Felfogadta Bujdosó Dömét. Kezdetben ellenőrizte a munka menetét, később azonban a temető tájékára sem nézett. A nyilasoktól kapott fegyverrel zsidókra vadászott, hisz temetőcsősz létére ő tudta a legjobban, hogy ki a zsidó és ki nem. Néhány suhancsal állig felfegyverkezve járta a várost, miközben sok magyart is megfenyegetett, hogy rövidesen üt a leszámolás órája. Sorra kerülnek azok is, akik nem hajlandók áldozatot hozni a nemzet szent ügyéért. Most fog kiderülni, hogy ki az igazi magyar – fenyegetőzött. Betért a kocsmákba, ahol arra biztatta a muzikusokat, hogy míg bele nem döglenek, addig húzzák a hazafias dalokat. Ébredj, magyar, az ősi föld veszélyben, szónokolta, mire a zenészek intonáltak és játszani kezdték a Szálasi-indulót. Vitéz Lantos Ödön nyakló nélkül tömte magába az ingyenebédet meg a grátisz vacsorát. Nem győzött eleget tenni az invitációnak. Ettől kezdve Bujdosó Döme hivatalosan temetőcsősz kinevezést kapott. A parókiáról is neki szóltak, ha temetni kellett. Rendületlenül lapátolta a gödröket, miközben egyfolytában panaszkodott, hogy alig győzi a munkát. Okkal, mert a frontról egyre-másra érkeztek a koporsók, sőt a városban is gyarapodtak a titokzatos gyilkosságok.

A háború vége előtt vitéz Lantos Ödön szedte a sátorfáját és Budapestre költözött, mert, mint fűnek-fának mesélte, Szálasiék utasították, hogy miután Újvidéken kipusztította a zsidókat, jelentkezzen a fővárosban, ahol annyi az izraelita, mint az égen a csillag.

Valószínű, hogy Brunner Hilda Bujdosó Dömével a sírkertben ismerkedett össze. Senki sem tudja pontosan, viszont az a hír kőszált, hogy a szépséges özvegy megbabonázta az újdonsült temetőcsősz-gyakornokot. Még arra s hajlandóságot mutatott, hogy felöltözzön, civilizált külsőt öltöson. A szépasszony ugyanis meggyőzte vőlegényét, hogy megboldogult férje szmokingjában mondja ki az anyakönyvvezető előtt az igent.

Az újdonsült férj galambszürke öltönyben kísérgette Hildát. Fedora kalapot hordott és

ezüst markolatú sétatálcával flangált. Arra is teltett, hogy néhány munkanélkülit alkalmazzon, és ő – elődjéhez hasonlóan – kizárólag a megrendeléseket fogadta. Amikor kedve szottyant, ellenőrizte a bér munkásokat. Mind kevésbé volt ínyére a sírkertbe járni. Inkább fessen járt-kelt a városban. A partizánok megérkezésekor is korzózásra indult. Hilda egyik kezével ifjú férjébe karolt, a másikban virágcsokroszorogtatott, amellyel boldogan integetett a bevonuló partizánoknak.

Az idő tájt a szomszédságnak, akikkel azelőtt szóba sem állt, nem győzte bizonygatni, hogy a neve Bujdosó Hilda, és semmi köze Brunner Hildához. Volt férjét is csak a férfiasságáért gyászolta, mondván, hogy igazi hím volt. Mit tehetett egy szegény, kiszolgáltatott asszony? A partizánok rendkívül bátrak, két vállra fektették még a legyőzhetetlennek kikiáltott Hitlert is, folytatta. Szép szál, derék fiúk, mondta sejtelmesen somolyogva. Többször megismételte, alig várja, hogy közelebből megismerje őket. A bátor

harcosok mindég el tudták bűvölni. Kurázs! Szemezgetnek már velem.

Néhány nap múlva Bujdosó Döme újra a régi ancúgban, fehér ingben meg gatyában tűnt fel. A Bibliát szorongatta és azon siránkozott, mekkora hibát követett el: fiatalon Újvidékre költözött, mivel vonzotta a romlott város, ahol az emberek erkölcstelenek és élvhajhászok. Jaj szegény fejének, őt is megkísértette a Gonosz. Oda az ártatlansága. Eltávolította ifjúságát, emiatt kiérdemelte isten büntetését.

Hildát többé senki sem látta. Döme a szomszédoknak bizalmasan elmondta, hogy nem tudja, hogyan, de Brunner Hilda egyszerően megigézte. Bizonyára a Führer emberei küldtek neki valamilyen varázsszert, amivel elbájosolja az ellenséget. Csak a sátán tudja, miért éppen őt választotta. Esténként valami kenőcsökkel kezegette magát, amelyeknek olyan bódító illata volt, amitől ellenállhatatlanná vált. Hanyatt vetette magát és megparancsolta, hogy csókolgassa és nyalja le a testéről a kencét. Nem tudja mással magyarázni,

mint a kenőcs hatásával, egész éjszaka simogatta, nyaldosta Hilda vonagló testét, még azokon a helyeken is, ahol istentől vétek nyalogatni. Hilda lelkendezett meg vihogott. Élvezte a pajzán játékot és elismeréssel szólt, milyen szófogadó német alattvaló lett belőle. Ennek viszont vége. Örök hálával tartozik a kommunistáknak, amiért megszabadították az ördögös német satrafától, esküdözött. A szomszédok gúnyt űztek Döméből, a háta mögött összesúgtak, mígnem néhányan azzal rukkoltak elő, hogy a mozi híradójában látták Brunner Hildát, egy partizántábornok oldalán illegette magát. Ettől a hírtől megnőtt Bujdosó Döme tekintélye, többé nem csúfolták, sőt a háta mögött sem gúnyolódtak, hanem figyelmesen hallgatták, amint a Bibliából idézget és a sárga veszedelemről tart kiselőadásokat.

Aztán különféle kósza hírek keltek szárnyra. Sutyorogták, hogy Hilda elbűvölte a partizánokat is, akik egyenesen Belgrádba kísérték, ahol először egy szerb tábornok fejét csavarta el, később azonban ennél is többre vitte, Tito marsall ágyasa lett, amit titokban tartottak, mert azért mégsem illik nagydobra verni, hogy a kommunista vezér német kurvával szeretkezik.

Mások szerint dajkamese az egész. Hildát a partizánok az éj leple alatt elhurcolták, Bujdosó Döme annyira berezelt, hogy feljelentette feleségét, akit a rögtönítélő bíróság golyó általi halálra ítélt. Bujdosó Döme saját kezével ásta meg Hilda sírgödörét. Akik ezt terjesztették, arra hivatkoztak, hogy máskülönben nem engedték volna meg, hogy Bujdosó Döme temetőcsősz maradjon, sőt valószínűleg még Brunner Hilda villájából is kilakoltatták volna. Csakis erről lehet szó, bizonygatta a másik oldal, hisz nyilván amiatt maradhatott a villában, hogy Tito marsall parancsba adta, Bujdosó Dömének a haja szála se görbüljön.

Tény azonban, hogy Bujdosó Döme és Lazo Pavletić között tartós barátság született, amelynek az okát csak jóval később fejtettem meg. Naphosszat ücsörögtek a Csillag Szálló söntése mögött. Bujdosó Döme a Bibliát értelmezte, míg Lazo Pavletić partizándalokat dudorászott.

Csak egyszer tört ki közöttük nézeteltérés. Házigazdám, Sólyom Alajos szemtanúja volt a kínos incidensnek. Már beköszöntöttek a hideg napok. Bujdosó Döme ilyenkor subát húzott a fehér gatyára meg a fehér ingre, és ekképp járt az előkelő étterembe. Házigazdám nem nézte jó szemmel, többször is megfedtte Dömét, hogy illő módon öltözködjék, hiszen ebben az étteremben Tito és más fontos emberek is megfordulnak. A figyelmeztetés hiabavalónak bizonyult. Békésen fröcsöztek. Lazo épp a vasárnapi családi ebédet fogyasztókat leste, kuncafra vadászott. A vásár- és ünnepnapok általában nem szoktak dologkerülő napok lenni, mert ilyenkor jóval többen igényelték a szállítást.

Az egyik pillanatban azonban Lazo, se szó, se beszéd, pisztolyt rántott és Dömére emelte. Hasra, te sunyi besúgó! – üvöltötte. Döme bundástól hasra vetette magát, mire Lazo intett a kezével, hogy hason csúszva másszon körös-körül mindaddig, amíg nem kér bocsánatot. Döme le-föl kúszott a székek között. A jelenlévők feszülten figyelték a jelenetet, amely szerencsére nem tartott sokáig, mert Döme elmotyogta a bocsánatkérést, mire Lazo ráförmedt, hogy térden állva kérjen megbocsátást. Mégpedig érthetően, hogy a vendégek is hallják. Döme átölelte Lazo mindkét térdét és könyörületért esengett. Szánalmas jelenet volt. Lazo zsebre vágta csőre töltött pisztolyát, és dolgavégezetten visszaült az asztal mellé.

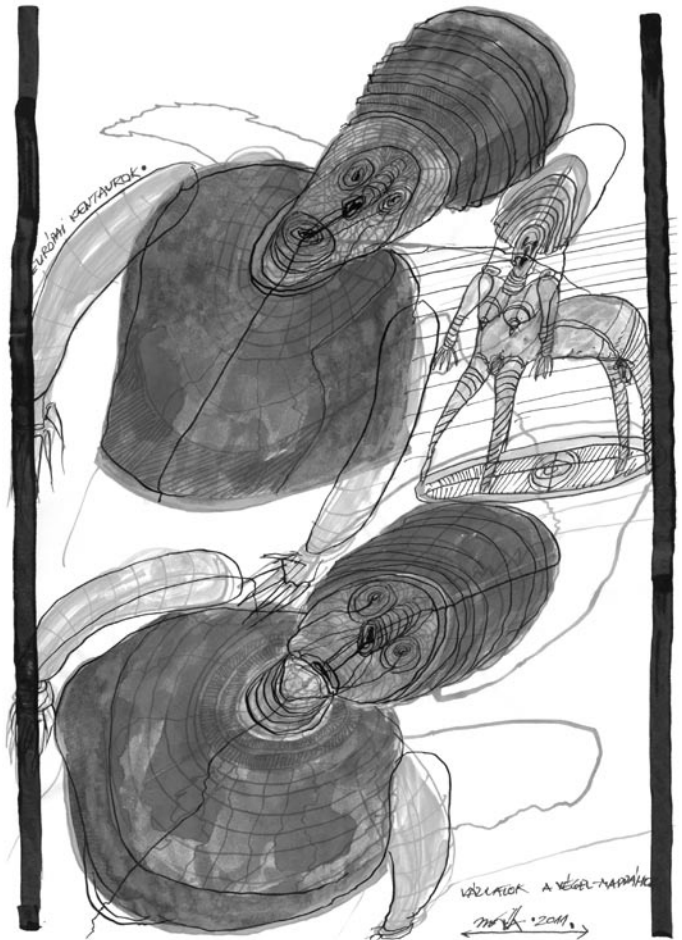
Döme felállt, letisztította a subáját és mellé telepedett. Egy ideig szótlanul bámulták egymást, aztán távoztak. Később, mintha mi sem történt volna, kettesben iddogáltak. Gyakran mentek el együtt a sírkertbe, hogy Lazo virágot vigyen volt bajtársai, Oswald Ottó és Novák János sírhantjára.

Házigazdám a történetet intő példának szánta, hisz meg volt győződve, hogy vaj van Döme füle mögött. Nem szívelte Bujdosó Dömét, de sokáig elnézte, amint abban a furcsa szerelésben poharazgat a söntés mögött Lazóval. Egy emlékezetes eset után azonban végleg kitiltotta. Történt ugyanis, hogy 1960 áprilisában házigazdám a délelőtti váltás befejeztével ragyogó arccal tért haza.

Párttag leszek, jelentette a feleségének, miután kirakta a szatyorból a süteményeket. – Tessék? – érdeklődött hitetlenkedve az asszony. A szállodaigazgató közölte, hogy Tito elvtárs Karađorđevóra¹ készül vadászatra, előtte azonban betér megpihenni a Csillag Szállóba. Bejelentette, hogy az elvtársak döntése értelmében ő, mármint Sólyom Alajos szolgálhatna föl Tito marsallnak és közeli munkatársainak, ellenben akad némi gond, jelezte az igazgató, apró szépséghiba, mert hogy azt azért mégsem engedhetik meg, hogy pártonkívüli szolgálja fel Tito elvtársnak a feketét. Sürgősen be kéne lépnie a Kommunista Szövetségbe, mondta. Házigazdám egyből rávágta, hogy régi vágya teljesülne, hiszen mindig is érezte, hogy ott a helye. Egyszóval boldogan vállalja a párttagságot.

A feleség a fejéhez kapott, és megbotránkozva méricskélte férjurát. A bolondját járhatja vele? Nem tudta megítélni, hogy komolyan beszél-e vagy viccel. Ivott? Mindedig ugyanis titokban, gondosan bereteszelt ablakok mögött szidták a kommunistákat. Okkal, hiszen bár mindenki elismerte, hogy Sólyom Alajos a legképzettebb, legtapasztaltabb, legudvariasabb pincér, mi több, a vendégek kedvelik, mégsem haladt előre a számlátrán. Amikor fontos esemény volt, őt osztották be, ha ki kellett rukkolni, őt alkalmazták, ha zűr volt, benne bíztak. Szinte nélkülözhetetlennek számított, viszont az előmenetelen ez mit sem változtatott. Éppen csak nem tették meg fizető- vagy főpincérnek. Bezzeg akik az imént költöztek Újvidékre és felmutatták pártkönyvecskéiket, azokat nem gyózték ajánározni. Hogy van ez? Minket, magyarokat ezek a jöttmentek mindenholnan kiszorítanak, panaszkolta. Nem múlt el nap, hogy a téma ne került volna terítékre. Gyakran megtörtént, hogy bevonultak az asszonnyal a szalonba, titokban bekapcsolták a lemezjátszót és hallgatták a *Kalász, kalász, árva magyar kalász* nevű irredenta dalt, amit évekkel előbb a hazalátogató osztrák rokontól kaptak ajándékba. Álltam az ablak előtt és hallgatóztam: *Kalász, kalász, árva magyar kalász* – szólt a ref-

¹ Karađorđevói birtok: vadászterület Újvidék közelében.

rén, hallottam, amint a házaspár seppelve dudorássza a szöveget.

Sólyom Alajos felesége hitetlenkedve töprengett a fordulaton, férjének azonban mindenre megvolt a magyarázata. Tito személyes kívánsága lehetett, hogy éppen ő szolgálja ki, mert kötve hiszi, hogy ezeknek ő eszébe jutott volna.

Megkezdődtek az előkészületek. Az igazgatóság méretre szabott öltönyt rendelt, amelyen egyetlen fölösleges ránc sem lehetett. Vadonatúj pillenyakkendőt, cipőt és inget is kapott. Zárás után rendszeresen gyakoroltak. Az igazgató alakította Tito marsallt, a többi elvtárs szerepét pedig az a néhány detektív játszotta, akiket azokban a napokban ki sem lehetett ebrudalni a Csillag Szálló étterméből.

Az igazgató töviről hegyire elmagyarázta házigazdámnak, hogy az elvtársak szerint Tito marsall kávézgatás közben bizonyára nemzetisége felől is érdeklődik majd. Csak semmi álszemérem. Bátran vágja ki, hogy magyar. Ne lepődjön meg, ha Tito elv-

társ magyarul szól hozzá, mert ő nem csak Párizsban meg Berlinben élt illegalitásban, hanem Budapesten is, ahol – csodálatos nyelvérzékének hála – megtanult magyarul is. Kérdéseire tömören válaszoljon, és mindig a szemébe nézzen, mert Tito elvtárs nem szereti, ha az, akit megszólít, nem egyenesen a szeme közé néz. Ne adj' isten, elfordítja a tekintetét.

Sürgetett az idő, ezért munka után buzgón próbáltak.

Az igazgató a mellének szegezte a kérdést: milyen nemzetiségű a pincér elvtárs? Mire házigazdám kihúzta magát és szerbül válaszolt: magyar. Erre az igazgató megkérdezte tőle, hogy hogyan érzik magukat a magyarok a szocialista Jugoszláviában? Sólyom Alajos elhelyezte a kis, ovális tálcán levő fekete-kávés dzsezzát a hófehér damasztterítón, különösen ügyelve arra, hogy a csésze füle jobb kéz felől legyen, majd néhány másodpercnyi hatásszünet után egyenes derékkal tömören közölte, hogy remekül. Sokkal jobban, mint a magyarok Magyarországon, akik Sztálin csizmája alatt nyögtek, amikor meg fellázdáltak, halomra gyilkolták őket. Vigyázzatok a testvériségre és egységre, mint a szemetek fényére, válaszolta az igazgató Tito marsall szerepében, mire Sólyom Alajos mélyen meghajolt, egyenesen az igazgató szemébe nézett, katonásan haptákba vágta magát és kijelentette: igenis, Tito elvtárs.

A felsőbb vezetőségből érkező elvtárs azonban kifogásolta a meghajlást, túl alázatosnak találta, és figyelmeztette az igazgatót meg a házigazdámra, hogy szerinte nem kéne olyan mélyen meghajolni, mert Tito elvtárs ki nem állhatja a hajbókolást, ami érthető, hiszen vasmunkás volt, igazi proletár. Csak biccenten a fejével, mint ahogy azt egymás között az elvtársak szokták. Megmutatta házigazdámra, hogyan képzeli el, majd megismételték a jelenetet. Óvjátok a testvériséget, egységet, mint a szemetek fényét. Igenis, Tito elvtárs, vágta rá Alajos és biccentett.

Ez az, telitalálat! Nincs gázsulálás, nincs hajlongás; fog ez menni, jelentette ki elégedetten az ismeretlen férfiú.

Házigazdám izgatottan várta a nagy napot,

azonban hiába faggatta a direktort, azt a választ kapta, hogy Tito elvtárs tengernyi elfoglaltsága miatt elhalasztották a vadászatot, és jövetelének időpontja különben is hadititok.

A próbákat azonban nem lehetett megszakítani, hisz senki sem tudhatta, mikorra időzítik a Marsall jövetelét. Egy idő után a rendőrség lezárta a Csillag Szálloda környékét, és, több elegáns hölgy társaságában, különböző korú nyomozók érkeztek. Helyet foglaltak, és a Tito marsallt alakító igazgatóra, illetve annak kíséretére várakoztak. Amint az étterembe léptek, hatalmas tapsvihár fogadta őket. A direktor néhány detektív társaságában az arra kijelölt asztal mellett elfoglalta a helyét, Sólyom Alajos pedig fürge léptekkel, egyenes derékkal az asztal előtt termett.

Az igazgató meg a többi elvtárs is kávéért rendelt, mire Sólyom Alajos a konyha felé vette az irányt, ahol már készült a fekete. Néhány perc múlva Sólyom Alajos főpincéri szerepkörben, a háta mögött három pincérinas kíséretében megállt a fővendég asztala előtt. A három pincér egy-egy ovális, kis krómozott tálcán tartotta az egyszemélyes dzsezzát meg a kávécsészét. Sólyom Alajos szakszerűen, rutinos kézmozdulattal kitöltötte a habos feketét, először Titónak, a többi felszolgáló pedig a detektív elvtársaknak. Nem volt ez egyszerű feladat, mivel a kávé tetejét képező közel két centiméter vastagságú sűrű, kemény hab töretlenül a csészébe kellett, hogy jusson, majd a kávé tetejére kerüljön. Erre szolgált a jellegzetes formájú dzsezzát,² amelybe belemertek egy kávéskanálnál kávéórleményt, néhány pillanatig pörköldödni hagyták a tűzhelyen, majd leöntötték a forrásban levő vízzel, ezután visszarakták a tűzhely platnijára, majd amikor elérte a forráspontot, hab formálódott a tetején, ami elkezdett emelkedni, ez jelentette a kávé elkészültét. Kockacukorral vagy zselés édességgel szervírozták. A forgatókönyv szerint az igazgató elvtárs feltette a kérdést, milyen nemzetiségű a pincér elvtárs. Mire házigazdám büszkén rávágta: magyar. Ezután afelől érdeklődött, hogyan érzik magukat a magya-

² A cink és a réz kombinációjából készült, felfelé szűkülő nyakú kávéfőző. Ebben főzik a népszerű török kávé.

rok Jugoszláviában? Remekül, Tito elvtárs, válaszolta határozottan a házigazdám. Tökéletes, harsogta az igazgató.

Hazaérkezve Sólyom Alajos azon nyomban levetette a vadonatúj fekete öltönyt, gondosan a vállfára akasztotta, mellé helyezte a pillenyakkendőt, majd a hófehér, vasalt inget egy másik akasztóra tette és megparancsolta az asszonynak, hogy a nadrág élét gőzölje át. Figyelmesen szemlélte az inggallért. Az inget ki kell mosni, dűnnyögte, majd a cipőre mutatott, ragyognia kell. Az előrejelzés szerint eső ugyan nem lesz, azonban jól meg kell csutakolni. Ragyogjon, mint a Salamon töke. Mániákusan óvta. Nap mint nap táskában vitte, és csak próba előtt vette fel. A felesége javasolta, hogy gyakorlaskor esetleg egy másik, elnyűtt lábbeliben is gyakorolhatna. Mit gondolsz, olyan egyszerű rugalmas és friss léptekkel Tito elvtárs asztala elé sasszézni? Meg kell, hogy szokja a lábam, nehogy véletlenül elvétsem a lépéseket.

A próbákkal járó izgalom annyira kimerítette, hogy amint hazaért, nyomban pihenőre tért. Az asszony éjszakába nyúlóan gőzölte a holmit. Megtörtént, hogy az izgalomtól nem volt képes elaludni, kénytelen-kelletlen felkelt, és nyugtatót kért az asszonytól. Bevette a narkotikumot, az asztal mellé roskadt és mélézött. Egy alkalommal az asszony naivul fölkapcsolta a lemezjátszót, gondolta, a zene nyugtatóan hat rá, mire felcsendült a *Kalász, kalász, árva magyar kalász* kezdetű dal. Na, még csak ez hiányzik, őrjöngött a férj. Én most fontos személyiség lettem, nem vagyok többé akárki. Detektívek követik minden lépésemet. Miféle *árva kalász*, miféle magyarkodás? Ennek egyszer és mindenkorra vége! Megértted?

A kertre nyíló hálószoabaablak előtt hallgatóztam és jól hallottam, amint gazdám fojtott hangon közölte az asszonnyal, hogy a továbbiakban hallani sem akar az irredenta nótákról. Értsd meg, elegendem van belőlük. Így magyar testvérek meg úgy magyar testvérek, aztán meg úgy faképnél hagytak bennünket, mint egy rakás szart. Kis-Magyarország nem ország, Nagy-Magyarország mennyország. Csak a szájuk jár, aztán meg összeszarják ma-

gukat. Az asszony nyugtatta. Rendben van, soha többé nem teszem fel a hanglemezt. A gramofont is eldobozolom. Ne izgasd föl magad, próbálj ellazulni, pihened kell. Ki tudja, hátha éppen holnap jön el a nagy nap, amikor felszolgálász Tito marsallnak.

Eloltották a villanyt. Lábujjhegyen besompolyogtam a mosókonyhába és lefeküdtem, viszont teli gyomorral nem ment az alvás. Mióta a próbák tartottak, gazdám egyre nagyobb porciókat küldött haza, este pedig hozta a repetát. Aznap este vagy harminc csevapcsicsát³ faltam fel. Többek között ezért is örültem Tito érkezésének. Soha életemben nem volt alkalmam annyi bécsi szeletet fogyasztani, mint azokban a hónapokban. Már ráuntam. Időközben a tanárok is sutyorogni kezdték, hogy a közeljövőben Tito elvtárs Újvidékre látogat, aminek köszönve mi is kivonulunk a Futaki utcára, ahol nemzetiszínű zászlócskákkal üdvözöljük a marsalli konvojt. Alig vártam, hogy végre a saját szememmel láthassam Tito elvtársat.

Kora reggel megjelent a ház előtt egy járőrautó, egy egyenruhás rendőrtiszt csengetett, majd közölte, hogy fél órán belül indulnak. Az iskolában is nagy volt az izgalom. Minden osztály diákjait kivezényelték a gimnázium szecessziós épülete elé. A hetesek a tantermek ajtajában osztogatták a zászlókat. A forgalmat még nem zárták le. A rendőrök teljes bevetéssel járőröztek, autók suhantak el mellettünk, mi meg a tűző napon ácsorogtunk. A centrum felőli irányt pásztáztuk, ahonnan Tito elvtárs fekete Mercedesét vártuk. Közben helytelenkedtünk, csipkedtük a lányokat.

A folytatásról házigazdám számolt be, akit ezúttal személygépkocsival szállítottak haza. Egyik kezében az ebédhordót tartotta, a másikban pedig egy tortát hozott, melynek a közepén vörös csillag díszelgett. A sofőr flakonokkal teli dobozt tett az asztalra, aztán udvariasan köszöntötte a házinénit. Jó napot, elvtársnő, mondta a házinéninek, aki a megkezdéstől mukkanni sem tudott. Sólyom Alajos a kapuig kísérté. Mikor visszatért, utasí-

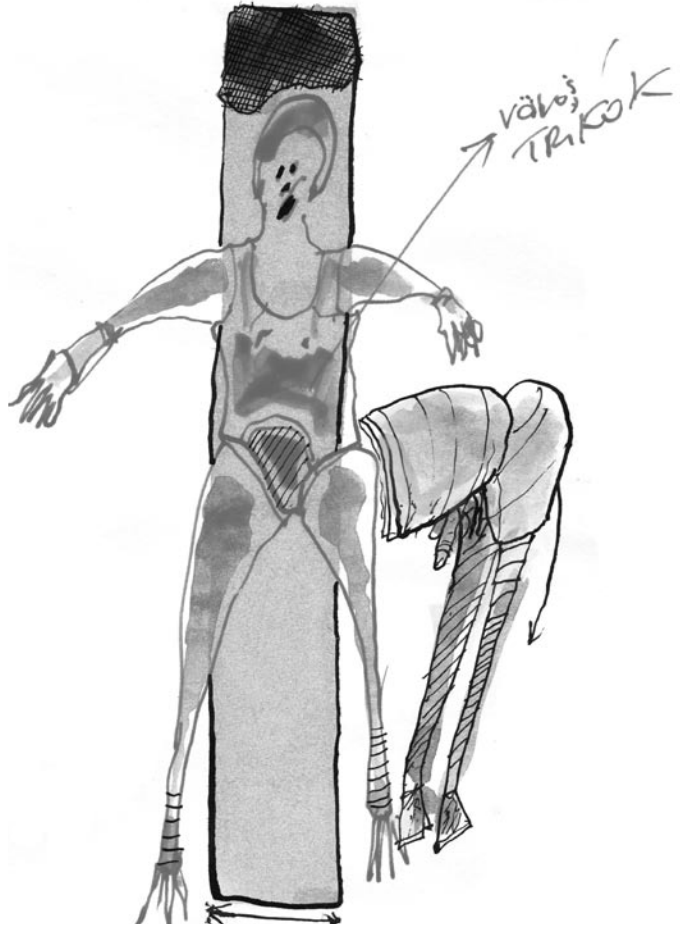
³ Szerb nemzeti eledel. Rostélyon sült kolbászka alakú vagdalt hús, általában kockára vágott vörshagyma körítéssel fogyasztják.

tott bennünket, hogy jól nézzük meg a litereket, ez Tito elvtárs kedvenc vörösbor. Eredeti francia vörösbor! Esténként, orvosi rendeletre, szíverősítő gyanánt, két-két decit fogyasztanak el Jovanka elvtársnővel. Mert Tito elvtárs nem akármilyen lötyöt szopogat, mint amilyent mi első osztályú lőre gyanánt vesztegetünk az elvtársaknak. Nem! Ez eredeti francia vörösbor! És tudjátok, ki ez az alak, aki idecipelte az itallal megpakolt kartondobozt? Nem akármilyen sofőr ez, titkosrendőr. A hekusok haptákba vágják magukat előtte, mi több, az igazgató elvtárs is szalutált. Ha ő azt mondja neked, fordult az aszszony felé, hogy elvtársnő, akkor minden rendben van veled, átvilágítottak. Világos? Ellenben ha gyanúsán méricskél, akkor egyenes út vezet a pozsareváci börtönbe. Személyesen kocsikáztatott haza, a borocskákat ajándékba kaptuk. Ez a legnagyobb kitüntetés. Rendőrautó kíséretében érkeztem, értitek?! A finom falatokat Tito elvtársnak meg a többi felelős elvtársnak készítettük. Ha né tán megéhezne, viszont nem éhezett meg, inkább átengedte nekem. Öltözz fel rendesen, úgy, mintha szentáldozáshoz készülödnél. Te is, fordult felém. Nehogy abban a gyűrött nadrágban ülj az asztalhoz.

A házinéni kiskosztümöt vett föl. Közben figyelmeztetett, hogy jól mossam meg a kezem és fésülködjek meg. Sohasem csutakolod meg alaposan a praclid és mindig kócos vagy. Kár, hogy nem mentél idejekorán borbélyhoz – mondta, és becsapta maga mögött az ajtót.

Kinyitottam a szekrényt és elővettem egyedüli ünneplő öltönyömet. Fehér ingbe bújtam és besomfordáltam az ebédlőbe. Házigazdám az asztalfőn trónolt, fekete öltönyben, hófehér ingben, pillenyakkendővel. Megmustrált, majd megkérdezte, miért nem hordok nyakkendőt. Nincs, válaszoltam. Ez nagy baj; az ember sohasem tudhatja, mikor lesz rá szüksége. A gyerek születésnap ajándékként nyakkendőt fog kapni, figyelmeztette a feleségét, aki éppen a gőzölgő levesestálat hozta. Gazdám szigorú tekintettel méricskél, majd megjegyezte, hogy a nadrágom sincs élére vasalva. Mi lenne, ha Tito

elvtárs látogatást tenne a gimnáziumban? Ilyen slendriánul lépnél a színe elé? Csak hümmögtem. Sohasem ötlött fel bennem, hogy Tito elvtárs felkereshetné a gimnáziumom, motyogtam magam elé, majd hamarjában témát váltottam és eldicsekedtem, hogy én is láttam Tito elvtársat, a fekete limuzinsor közepén volt az ő autója, ahol a hátsó ülésen ült Jovanka elvtársnővel. Integtettem nekik, mire ők visszaintettek. Direkt nekem.

A házinénim szétmerte a levest. Tito elvtársat és kíséretét tíz óra harminc percre várták, kezdte az élménybeszámolót a házigazdám. Úgy működik az elnök körüli gépezet, mint a svájci óra. Arra is felkészültünk, hogy Tito elvtárs uzsonnát vagy ebédet rendel. Mert ugye megtörténhet, hogy megéhezik. Belgrádi szakemberek ellenőrizték az alapanyagokat, a sütés-főzés menetét. Egymás után többen is megkóstolták, bizonyára azért, hogy meggyőződjenek, nem mérgezett-e az étel. Ez a leves holtbiztosan semmiféle toxikus anyagot nem tartalmaz, pont annyi zsiradék van benne, amennyi a megengedett,

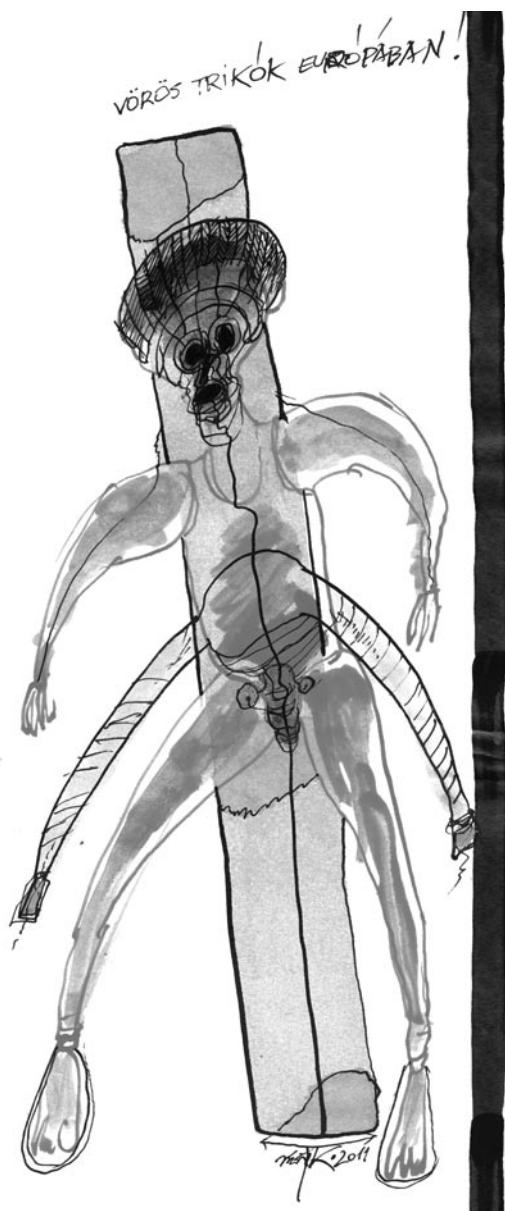

a kalóriaértéke is meghatározott, tette hozzá jelentőségteljesen, majd ennek örömeire felhajtott néhány korty bort. A felesége újra töltött. Gazdám egészségünkre emelte a pohárát, koccintottunk. Ízlelgettem Tito elvtárs borát. Az étterem konyhájában vadonatúj munkaruhában sürgölődtek a szakácsok, a kukták, a személyzet többi tagja, a pincérek, a portások, a szobalányok is vadonatúj egyenruhában serénykedtek. Az igazgató titkárnóstól le-föl szaladgált, miközben hisztérikusan ismételte, hogy minden ragyogjon. Megparancsolta, hogy tüstént menjek az irodába, s lelkileg készüljek fel. Vigyázz, mondta, többé nem kommunista pártot kell mondani, hanem kommunista szövetséget. A tavalyelőtti pártkongresszus után, érted, a pártkongresszus óta, nem létezik többé kommunista párt, csak kommunista szövetség. Szövetség! Ha pedig a kongresszusról kérdez, akkor azt kell válaszolnod: boldog vagy, hogy megérted azt a napot. Történelmi volt, érted? Tör-té-nel-mi. Vigyázz, nehogy elszúrd, mert akkor mindörökre szegyenben maradunk. Kezedben a kollektíva sorsa, ügyelj, nehogy elkótyavetyéld a bizalmunkat, mert akkor kipenderítelek az étteremből, mehetsz vécét pucolni.

Rohantam az emeletre és belebújtam az új cipőmbé. Persze, a pártkongresszus, nyugtattam magam. Hogyne tudnám, hiszen az újvidéki elvtársak a kongresszus után nagy bankettet rendeztek a Csillagban. Emlékszem, jelentős borralalót kaptam. Lehet, hogy akkor már sejtették, hogy én leszek a kiválasztott. A desszert felszolgálása előtt még körtáncot is jártak és énekelték, hogy *družo Tito, ljubičica bela*.⁴ Meg azt, hogy *Družo Tito, mi ti se kunemo, mi ti se kunemo, / Da sa tvoga puta ne skrenemo*.

Le-föl sétáltam a tágas helyiségben és elégedetten nyugtáztam, hogy életemben nem volt ilyen kényelmes lábbelim. Belehuppan-tam az egyik bőrfotelbe és felmondtam a szövegem. Tito elvtárs, mi magyarok remekül érezzük magunkat Jugoszláviában. Jobban, mint a magyarok Magyarországon, akik Sztá-

lin csizmája alatt nyögtek, miután az vérbe fojtotta a forradalmukat. Felemelte a pohárát, asszonya töltött. Most már nem koccintott, egy hajtásra kiitta a pohár tartalmát. Az asszony újra töltött. Erre újra Tito veszi át a szót, folytatta. Azt mondja, vigyázzatok a testvériség-egységre, mint a szemetek fényére. Igenis, Tito elvtárs, válaszolom. Közben eszembe jutott, hogy mi lesz, ha Tito elv-

társ valami mást kérdez? Még akkor is, ha megüzente, hogy mi az, ami érdekli, megtörténhet, hogy elfelejti, vagy hirtelenjében valami fontosabb dolog jut eszébe. Vajon mi az, ami ennél lényegesebb? Homlokomat kiverte a hideg verejték.

4 „Tito elvtárs, fehér ibolyaszál”.

Remegő kézzel nyúlt a pohár után.

Mi lesz, ha azt kérdezi: mit mesélnék rólam, szeret-e a nép poharazgatni? Hallottam, hogy szokása váratlan dolgokat művelni. Ilyenkor bizonyára azt kell válaszolni, hogy a nép egészségi okokból csak két deci bort iszik naponta, és boldog, hogy részese lehet a szocialista országépítésnek. Az igazgató elvtárs mesélte, hogy a költők ódákat írnak róla. Hozsannáznak. Ha ez igaz, akkor minden rendben van, a nép odavan érte. Miért ne mondhatnám Tito elvtársnak, hogy a nép boldog? És miért ne lennének gondtalanok? Mondd, drágaságom, ugye te boldog embernek érzed magad? Az asszony bólogatott.

Nekem is feltette a kérdést. Éppen a finom gombás borjúszeletnél tartottunk, megakadt a torkomon, majd nagyot nyeltem és azt válaszoltam, már hogyan lennék boldog. Váratlanul ért ugyanis a kérdés, ilyesmiről eddig soha, senki sem faggatott. Nyilván lesírt rólam, hogy az vagyok. És elégedett vagy-e, szögezte nekem az újabb kérdést. Nagyon, válaszoltam alázatosan, mert észrevettem, hogy házigazdám a kelletténél többet ivott, és ilyenkor ingerlékenyebb, könnyen kijön a sodrából. Újra töltött, ezúttal nekem is, és koccintottunk. Ami azt illeti, morfondírozott a húst szeletelve, tudod, könnyű neked, beleszülettél a boldogságba. Semmi gondod, befejezed a középiskolát, aztán meg az egyetememet, utána pedig jó állás vár rád. Fogalmad sincs, hogy nekünk mennyit kellett gürcölnünk, mondta, és jelentősegteljesen a feleségére nézett.

Felbontotta a harmadik üveg bort is. Mikor is születted? Ja, persze, 1941-ben. Ti vagytok Tito példás pionírjai. Szerencsés flótások. Fogalmatok sincs a világról. Mindent készen kaptatok, a sült galamb a szatókba repült, mondta, és nagyot hörpintett a nedűből.

Házigazdám kapatos lett Tito elvtárs vörösborától.

Arra gondoltam, hogy milyen jó lenne, ha én is pityókás lennék, legalább henceghetnék az osztálytársaimnak, hogy Tito elvtárs borától rúgtam be. Na, de mit mondjunk mi ketten, folytatta a házigazdám a feleségére mutatva meg a mellét veregetve. Rossz helyen és rossz időben születünk. 1925-ben. Hol erről

fújt a szél, hol arról. Hol ide sodródtunk, hol oda. Nem volt egyszerű dolog talpon maradni. De helytálltunk. Viszont be kell vallanom neked, csapott az asztalra, hogy akkor is boldog lettem volna, ha Horthy Miklósnak szolgálom fel a feketét.

A házinéni köhintett egy erőteljeset, majd elkezdte köszörülni a torkát.

Ami igaz, az igaz, verte az asztalt a házigazdám. Nálam a vendég a legfontosabb. Hivatásos, elsőrangú pincér vagyok, és mindenféle-fajta vendéget kiszolgállok. Ez a szakmám, érted? Nektek soha sem kellett erről töprengenetek. El vagytok kényeztetve. Nekem viszont volt min vívódnom, meg kellett küzdenem mindenért, hogy vigyem valamire. Azt azonban fájlalom, hogy sohasem engedtek Horthy Miklós közelébe. Nem mert betenni a lábát, nem mert eljönni Újvidékre, csak Szabadkáig bátorkodott. A pesti urak sohasem szerették Újvidéket. Ezt személyesen vitéz Somogyváry Aurél tábornoktól hallottam, aki akkoriban a Turulban dárídózott. Abban az időben Turul volt a szálloda neve, és nem Csillag. Azt mondta, hogy Újvidék egy rácfalu. Pétervárad elővárosa. Ócsárolta a németeket, amiért nem engedélyezik neki, hogy lerohanja Belgrádot, hogy diadalmasan bevonuljon a dedinjei királyi palotába. Élete legszebb pillanata lenne, ha a szerb király baldachinos ágyában hálna egy pesti szajhával. Mert ő még az örömlányokat is megválogatja. Egy magyar hazafi nem bújik ágyba ráckurvával.

A tábornok néha barátságosan szóba elegyedett velem, egyszer megkérdezte, mi lenne a kívánságom, folytatta a házigazdám. Az urak az asztal mellett üldögéltek, szerémségi borokat rendeltek, én meg töltöttem. Kezdő pincér lévén, mi mást kívánhattam volna, mint hogy Horthy Miklós kormányzó úr térjen be egyszer a Turulba. Legyen szerencsém hozzá. Feledhetetlen élmény lenne. Ilyesmi csak egyetlenegyszer történik az ember életében, ha egyáltalán megvalósul.

Vitéz Somogyváry méltóságos úr azonban leintett.

Nem biztos, hogy az újvidékiek megérdemlik a főkormányzó úr bizalmát, bár azt

sem állíthatom, hogy a szabadkaiak sokkal jobbak. A legfőbb hadúr megtisztelte őket, viszont nem lelkesedtek eléggé. Lagymatagra sikeredett a fogadtatás! A szabadkaiaknak is bizonyítaniuk kell még, mert nemzeti érzésük nem kifogástalan. Igyekeznek, de sok köztük a selejt, a kétkulcsos. Egyébként mély meggyőződés, folytatta, hogy ti, délvidékiek eladott lelkek vagytok. Ki jobban, ki kevésbé, egyre megy! Meg kell, hogy neveljünk benneteket. Aki ért valamit, folytatta, az áttelepült vagy optált Budapestre, emiatt a kezünkbe kell venni a dolgok alakulását, sürgősen cselekednünk kell, hogy visszatérjen belétek az egészséges magyar nemzeti érzés. Ha nem sikerül igazi magyart faragni belőletek, akkor elfajzotok. Csak félig lesztek szerbek, félig magyarok, vagyis zsidók. Ami pedig Horthy méltóságos fő kormányzó úr újvidéki látogatását illeti, geopolitikai okok miatt ajánlatos lett volna Újvidék főterén, a Szentháromság-szobor előtt elmondania fergeteges beszédét, amellyel az új Európa tudomására hozta volna, meddig terjed Magyarország határa. Evidens, nem? A legtermészetesebb államhatár a nagy Dunánk. Azaz, hogy csak Szabadkát tisztelte meg látogatásával, rosszindulatú félreértésekre adott okot. A fülembé jutott, hogy az újvidéki szerb csetnikiek azt sutyorogják, a legfőbb hadúr lemondott a déli végekről. Megelégszik azaz, hogy a Ferenc József-csatorna mentén húzzák meg Magyarország határait. Nem kell neki a sok szerb! De nem oda Buda! Azt hiszem, a fő kormányzó úr bölcsen döntött, amikor nyitva hagyta a kérdést. Hiszen emlékeznek az urak, hogy honvédségünk bevonulásakor, a Duna túloldalán táborozó horvátok és németek is igényt tartottak a városra, a helyi németek az újvidéki kocsmákban ünnepelték a német bevonulást. Nem tartom kizártnak, hogy titkos diplomáciai tárgyalásokon már eldőlt, hogy Bánát⁵ se legyen Hitleré, hanem, néhány keleti részért cserébe, átengednék nekünk. Csakúgy, mint

5 Földrajzi régió a Kárpát-medence délkeleti részén. 1920-ban, a trianoni békeszerződés után a nyugat-bánáti részt Jugoszláviához csatolták. A második világháborúban német katonai igazgatás alá került.

Bánságot meg Szerémséget⁶ is. Reményeim szerint jövőre a fő kormányzó úr Zimonyban⁷ tart beszédet, az ottani magyarság legnagyobb öröme. Ezzel legalább lezárja a dilemmát az új Európa előtt: hol húzódnak az új Magyarország határai. A Délvidék akkor tényleg visszatér, mondta vitéz Somogyváry Aurél főméltóságos úr, és jelentőségteljesen a borozgató urak felé fordult.

Azonban, legnagyobb sajnálatunkra, folytatta a házigazdám, Horthy Miklós fő kormányzó úr nem méltóztatott vizitet ejteni erefelé. Üzenni sem üzent, nemhogy Újvidéken vagy Zimonyban szónokolt volna. Most aztán van, ami van! Tudomásul kell vennünk, hogy Tito elvtárs kávézgat a Csillag szállodában. Előnyös helyzetben vagy, fiacskám! Fogalmad sincs, mi minden történt egykor, nekem azonban tudomásom van sok mindenről, jelentette ki, és exre kiitta a teli borospohár vöröset. Az ital hatására hirtelen lekonyult a feje, de még motyogott valamit, nekem úgy tűnt, hogy énekelni akart. Mire zendíthetett volna? A *druže Tito, mi ti se kunemo* kezdetű dalra, vagy a *Kalász, kalász, árva magyar kalász* című irredenta nótára? Talán két szólamban előadhatta volna. Mindkettőt egyszerre.

6 A Duna és a Száva között elterülő tájegység. A trianoni békeszerződésig a magyar állam része volt. Utána Jugoszláviához tartozott. 1941-ben, Jugoszlávia széthullása után, horvát uralom alá került. 1945-ben Vajdaság tartomány részeként Szerbiához, illetve Jugoszláviához csatolták.

7 Szerbül: Zemun. Belgáddal szemben, a Duna jobb partján fekvő város, a trianoni békeszerződésig Magyarországhoz tartozott.